

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT MEGALAKULÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI

SZILÁGYI ISTVÁN

A magyar munkásosztály az 1920-as évek elején nagy nyomorban élt. Nagy volt a munkanélküliség, a bérek alacsonyok voltak, és dühöngött az infláció. Egy ismert angol lap a *Manchester Guardian* 1921 októberben egyik számában közölt hivatalos adatokat a nemzetközi kereseti viszonyok állásáról. Ugyanazon élelemnennyiség beszerzési árát a magyar munkás 22 óra alatt keresi meg, az amerikai 1,2, a holland 2,2, az osztrák 3,2, a belga 3, míg a német 6,5 órai keresetével szerezheti meg.¹

A Központi Statisztikai Hivatal által az 1922 és 1923 évi bérvizonyokról kiadott jelentésből kitűnik, hogy a magyar tőkés az „ügynevezett” nemzeti termelés összértékének csak 5 százalékát fizették ki munkabérekben, míg a fejlett államok a nemzeti összjövedelem 20 százalékát.² 1923-ban az 1913. évi reálbér felét keresték a magyar munkások, a tőkés az ugyanakkor hatalmas profithoz jutottak.³ A legtöbb iparágban napi 10 órát dolgoztak. A munkakörülmények rosszak voltak.

A munkásosztály nem volt egységes, három nagy csoportból állott; a szakmunkások – belőlük tevődött ki a munkásarisztokrácia, – a betanított és a segédmunkások rétegéből. A szakszervezetek főleg a szakmunkásokat szervezték sorakba.⁴ A szervezett munkások száma 1923-ban 191.542 volt.⁵

A munkásosztály elnyomása mellett az ellenforradalom konzerválta a régi feudális nagybirtokos rendszert. A Nagyatádi-féle földreform során csak kevés, rosszminőségű föld került kiosztásra a szegényparasztság egy része között. Ez az osztály továbbra is nagy szegénységben, elmaradottságban élt, és körülményeinél fogva nem is tudott szervezkedni életmódja megjavításának érdekében.⁶

A Szociáldemokrata Párt volt az egyetlen legális munkáspárt. Élén jobboldali, az ellenforradalommal nyíltan paktáló vezetőség állt: Farkas István vezetőtitkár,

¹ Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága, Párttörténeti Intézete (a továbbiakban P. T. I.). Archívum. 29. 193.

² Vági István beadványa a budapesti törvényszékhez Gergely ügyvéd útján, amikor egy röpírat kibocsátásáért perbefogták. Ekkor nyújtotta be észrevételeit ügyvédje dr. Gergely István útján. P. T. I. Archívum 29. 193.

³ P. T. I. Archívum. Röpiratgyűjtemény III. 12. 1925. VI. 2071. II.

⁴ Pándi Ilona: Osztályok és pártok a Bethlen konszolidáció időszakában Bp. 1966. 127 l.

⁵ Jászai Samu: A magyar szakszervezetek története. Budapest, 1925. 329 l.

⁶ A Magyarországi munkásmozgalom 1919–1929. Budapest, 1958. 43. l.

Peyer Károly szaktanácsi főtitkár és Vanczák János, a Népszava főszerkesztője.⁷ Jellemző jobboldali mivoltukra, hogy Peyer Károly és Vanczák János 1920-ban miniszteri tárcát vállalt Huszár Károly koalíciós kormányában.⁸

A Szociáldemokrata Párt és a szakszervezet teljesen össze volt növe, a szakszervezeti tagság egyben párttagságot is jelentett. Megerősödött a párt- és a szakszervezeti bürokrácia. A párt vezetői elszakadtak a tömegektől. Ők gyűléseken, bizalmi értekezleteken és egyéb megbeszéléseken nagy hangon, demagóg módon támadták a reakciós kormányokat és képviselőit, azonban amikor valóban kellett volna valamit tenni a rossz viszonyok között élő munkástömegek érdekében pl. bérharcok, sztrájkok során, – semmit sem tettek, sőt elhatárolták magukat tőlük.

A Párt vezetői a szakszervezetekben olyan tartalmú beszédeket tartottak, mely szerint a tőkés ma nincsenek olyan helyzetben, hogy velük szemben a munkásosztály nagyobb igényekkel léphessen fel.⁹ 1921-ben megkötötték a hírhedt Bethlen–Peyer féle paktumot. Ez a jobboldali vezetők legszégyenletesebb áruló tette volt.

Ők egynéhány képviselői mandátumért, internált szakszervezeti funkcionáriusok kiszabadulásáért – akik kisebb állásokat töltöttek be a Tanácsköztársaság idején – lemondtak a parasztság szervezéséről. A magyar földmunkásság (elsősorban a viharsarok kubikusai) pedig nagy forradalmi múlttal, sok kitűnő harcos egyéniséggel rendelkező réteg volt és miután nagy nyomorban éltek, sokan együtt dolgoztak, könnyen szervezhetőek lettek volna. Lemondtak továbbá a vasutasok, postások, valamint az összes állami alkalmazott szervezéséről is. Vállalták, hogy régi kapcsolataik felújításával, a nagymúltú nyugati szociáldemokrata testvérpártoknál és azok kormányainál jóindulatúan képviselik az ellenforradalmi rendszert.

Ezzel a paktummal a szociáldemokrata vezetőség nem dicsekedett el munkástömegei, a nagy nyilvánosság előtt, hanem mélyen titokban tartotta.¹⁰

A munkásosztály elemi érdekeit eláruló vezetőség működését látva, megerősödött a baloldali ellenzék. Ők az illegális „Kommün” című lapból sok útmutatást kaptak, és értesültek a Bethlen–Peyer féle paktum egyes részleteiről. Nagy felháborodással vették tudomásul a nyilvánvaló áruló egyezséget és ellenzéki csoportokat kezdtek alakítani.

Az illegálisan működni kezdő Kommunisták Magyarországi Pártja is résztvett az ellenzéki szervezkedésben. 1922-ben már több ilyen csoport jött létre. A „MSZDP elégedetlenkedői” nevű csoport feladatának tekintette, hogy megindítsa a harcot a jobboldali vezetők ellen.¹¹ A csoportok ekkor még nem voltak egymással szervezetenként kapcsolatban.

Főbb követeléseik: a pártdemokrácia helyreállítása, új vezetőségválasztás, a párt fizetett alkalmazottai számának csökkentése, jobb munkafeltételek megteremtése, általános titkos választójog bevezetése voltak.¹²

⁷ Pándi Ilona i.m. 178. I. és Stier Miklós: Adalékok az 1920-as évek eleji szociáldemokrata baloldali ellenzéki mozgalom kialakulásáról. = Történelmi Szemle 1965. 1. sz.

⁸ A magyarországi munkásmozgalom 1919–1929. I.m. 18. I.

⁹ P. T. I. Archívum 29192. Vági vallomása az izgatás vétségével vádlottként a törvényszéki tárgyaláson. 1925. nov. 9-én.

¹⁰ P. T. I. Archívum 23958. SzDP ellenzék programja.

¹¹ Stier Miklós: i.m. 469–473. I.

¹² U.o.

1921–1923 között a külön-külön működő ellenzéki csoportok nem sok eredményt tudtak elérni. Az 1924 év fordulatot jelentett, a különböző egyéb okok mellett elsősorban az illegális Kommunisták Magyarországi Pártja szervezeti megerősödése és a baloldali ellenzék irányító hathatósabb tevékenysége miatt.

Az illegális KMP rendkívül sok nehézséggel küzdött. A különféle konspirációs hibák, az illegális munka gyakorlatának hiánya stb. miatt nagyon akadozott kezdetben az újjászervezés. Csak 1923-ban erősödött meg a Párt. Ekkor a bécsi központ és az itthoni vezetőség között jó kapcsolat alakult ki és ez éreztette hatását.¹³

1924-ben Bécsben az illegális Párt legjobb erőiből létrehozták az Organizációs Bizottságot azzal a feladattal, hogy közvetlenül irányítsa az itthoni pártmunkát. Az OB tagjai voltak Kun Béla, Landler Jenő, Alpári Gyula, Rákosi Mátyás és Hirossik József. A két utóbbit az itthoni illegális munka vezetésére ekkor hazaküldték. Az így megerősített pártvezetés kezdetben szép sikereket ért el. Összefogták az eddig egymástól függetlenül működő szervezeteket, és több nagyüzemben jól kiépített illegális sejtet hoztak létre.

Az OB többek között célul tűzte ki, hogy egységes szempontok szerint irányítsa a különböző legális munkásszervezetekben egyre erősödő ellenzéki csoportokat.¹⁴ Az ellenzék számára átfogó programot készítettek, hogy emeljék az ott folyó munka politikai színvonalát. A program főbb pontjai:

a szanálási törvény revíziója,
a terheknek a vagyonosokra való áthárítása,
ötholdas törpebirtokig földek adómentessége,
a nagyvagyonok megadóztatása,
nyolc órás munkaidő általánossá tétele,
bérrendezés,
nők, ifjúnok érdekvédelme,
munkanélküliség felszámolása,
szegényparaszatok földhöz juttatása,
legelőberek eltörlése,
harc a burzsoá kormánykoalíció és a jobboldali szociáldemokrata pártvezetőség ellen, a munkás-paraszt szövetség megteremtése.¹⁵

Ez a program minden szempontból alkalmas volt arra, hogy ideológiai síkon elindítsa a legális baloldali munkáspárt megalakítását.

Az ellenzéki mozgalom 1924. évi megerősödésének fontos tényezője volt az a momentum, hogy a mozgalom ekkor kiváló, önzetlen, nagy politikai tapasztalatokkal rendelkező vezetőt kapott Vági István baloldali szociáldemokrata pártmunkás személyében.

Vági 1883-ban született Cegléden szegényparaszt családból. Kora ifjúságában kénytelen volt dolgozni, és 16 évesen már mint ácssegéd kereste kenyerét. 18 éves volt, amikor belépett az Építők Szakegyletbe, és autodidaktika módon szívósan

¹³ A magyarországi munkásmozgalom 1919–1929. i.m. 46. l.

¹⁴ Szabó Ágnes: A K.M.P. I.-ső Kongresszusa. = Párttörténeti Közlemények. 1962. 2. sz. 1–34. l.

¹⁵ U.o.

képezni kezdte önmagát. Bokányi Dezső felfigyelt a tehetséges, bérharcokban nagy bátorságot mutató, jó szervező képességgel rendelkező fiatal munkásra, és tanácsaival segítette, mind politikai munkájában, mind általános műveltsége fejlesztésében.

Végigharcolta az első világháborút, majd a Tanácsköztársaság fennállása idején mint a MÉMOSZ egyik zászlóaljának politikai biztosa vette ki a részét a proletárdiktatúra harcaiból. A Tanácsköztársaság bukása után hosszabb ideig bujkált, majd vizsgálati fogságba vetették, de nem tudtak rábizonyítani semmit, és pár hét múlva kiszabadult a börtönből.

Előbb győri, majd pécsi városi szociáldemokrata párttitkár lett. Mindkét városban kitűnt forradalmi fellépésével. Már Győrött együttműködött az illegális KMP képviselőjével. A horthysta hatóságoknak nem tetszett Vági baloldali magatartása, és előbb Győrből, majd Pécsről is kitiltották. Visszakerülve a fővárosba, a Népszava munkatársa, és a MÉMOSZ ács szakosztályának elnöke lett.

Már 1922-ben erősen helytelenítette a Szociáldemokrata Párt vezetőségének politikáját. Ez évben mégis résztvett a képviselőválasztáson, mint a hajdúszoboszlói kerület jelöltje. Azt hitte, hogy a pártvezetőség magatartását a párton belül kitartó kritikával meg lehet változtatni. Ez azonban a párt felépítése és demokratikus szellemmel ellenkező magatartása miatt nem következhetett be. Így jutott el a már akkor folyton élénkülő ellenzéki mozgalomig, és abban 1924 eleje óta tevékeny irányító szerepet töltött be. Vági reprezentatív külsejű, jómegjelenésű, kiváló szónoki képességekkel rendelkező, mozgalmi ember volt. Beszédeivel mindig magával tudta ragadni hallgatóságát.¹⁶

A szervezett ellenzéki mozgalom 1924-ben fejlődött ki. Az Akácfa utca 32. szám alatti házban, a borbélyok szakszervezetében tartotta első üléseit. Itt egy intézőbizottságot választottak. Tagjai: Vági István, Hajdú Henrik, Szilágyi József és Weiszhausz Aladár (az illegális KMP vezetőségi tagja) voltak. Tevékenységük arra irányult, hogy mielőbb békés úton megváltoztassák a Szociáldemokrata Párt belső politikai és szervezeti életét. Az ellenzék derekasan dolgozott a különböző szakszervezetekben, ahol sok elkeseredett munkás egyetértett célkitűzéseivel. A munkanélküliek helyzetével behatóan foglalkozott a mozgalom vezetősége.¹⁷

Az első nyílt, nagyszabású összecsapás az ellenzék és a pártvezetőség között az 1924. ápr. 20–22-én lezajlott XXII. szociáldemokrata pártgyűlésen volt. A pártvezetőség jelentését Farkas István vezetőtitkár terjesztette elő. Ez a beszámoló tele volt ugyan radikális frázisokkal, az ellenzék azonban nem tudta megtéveszteni. Nevükben Vági István és Gasparovits Ferenc szólalt fel.

Vági előterjesztette a Magyarországi Szociáldemokrata Párt ellenzéki csoportjának elvi deklarációját, amely kifejtette, hogy az 1903. évi pártgyűlés által elfogadott program alapján áll, és minden rendelkezésre álló eszközzel a pártegység megővésére és erősítésére törekszik. Leszögezte, hogy csupán a pártvezetőség ill. a

¹⁶ P.T.I. Archivum. Személyi gyűjtemény 21. Életemből és Budapesti-TSZK 1925–8771–IX. 758–760. 1.

Vági István 1883–1940. címen a Párttörténeti Közlemények 1966. XII. évf. 3. sz. 117–136. 1. Liptai Ernőné tollából közölt tanulmányt.

¹⁷ P. T. I. Archivum. Bpesti törvényszék 1925/8771. Vági István vallomása a Rákosi és társai ellen indított bűnperben.

parlamenti frakciónak a munkásosztály érdekeivel ellentétes cselekményei és taktikai hibái miatt fogtak össze. Harcolnak az opportunizmus ellen a munkásosztály egységéért. A továbbiakban arról beszélt Vági, hogy a Szociáldemokrata Párt eddigi vezetőségének az amnesztia és az emigráció kérdésében követett magatartása nem állt megfelelő elvi alapon. Nem küzdött őszintén azzal a lelkesedéssel, odaadással, melyet a munkásosztály joggal elvárt, hogy az emigránsok és a még elítéltek amnesztiával hazatérhessenek, illetve a börtönökből kiszabadulhassanak, és elfoglalják az őket megillető pozíciót a párt munkájában. Felszólalása befejező részében megemlítette, hogy a munkások körében sokat beszélnek a paktum tényéről, és szeretné, ha a pártvezetőség nyíltan tisztázná ezt a kérdést.¹⁸

Gasparovits Ferenc felszólalásában, mint a csepeliek képviselője, az ország legnagyobb vasgyára munkásainak, igen rossz gazdasági helyzetét ismertette. Rámutatott arra, hogy a szakmunkások negyvenkilenc és fél óra munkáért 200 000 koronát kapnak, a segédmunkások csak 130 000 koronát, a nők ugyanerre az időre 70 000, míg a gyerekek 35 000 koronát keresnek hetenként. Azonban valahányszor a csepeli munkásság megmozdult, hogy rossz helyzetén változtasson, a pártvezetőség mindig megfékezte. Elmondott egy példát is. *„Ma egy éve Csepel munkássága kint volt, harcban álltunk. 6 hét múlva a csepeli munkásság még akkor sem volt hajlandó munkába menni, amikor a vasasak vezéreinek parancsszava ezt mondta, és akkor a Párt lapja, a Népszava felelőtlen elemeknek nevezte a becsületesen harcoló munkásságot, amely meg akarta menteni „önmagát.”* Végül arra kérte az újonnan megválasztandó pártvezetőséget, végre egyszer már mozgassa meg a munkásságot, hogy megmutathassa erejét.¹⁹

A pártgyűlésen benyújtották az ellenzéki mozgalom határozati javaslatait is. Ez három részből állott. Az elsőben kifejtik, hogy az 1918–1919 évi forradalmak a négy és fél éves világháború következményei, melyet kizárólag a magyar reakciós uralkodó osztályok hatalmi vágyai idéztek elő. Ebben a forradalomban az MSZDP résztvett. Ezért a párt nyugodtan vállalja a felelősséget és magát tekintse az akkor működő párt utódaként és folytatásaként. Mondja ki, hogy az akkori eseményeket a maga történetéhez tartozónak tartja, és várja el minden szervétől és tagjától, hogy olyan politika szellemében fog dolgozni, amely a magyar nép demokratikus jogainak érvényesítésével akarja az országot a fejlődés útjára vinni. Ezt a javaslatot az ellenzéki mozgalom 12 vezető tagja írta el.²⁰ A második határozati javaslat kifejti: *„Magyarország dolgozó népének életszínvonala a gyarmati népek színvonalára süllyedt. Egyesülési és gyülekezési joga nincs, aki gondolkozni mer, Zalaegerszeg réme fenyegeti. A SZDP vezetősége olyan politikát folytatott, mely a reakció megerősödésére vezetett. A nagyszámú földmunkás és törpebirtokosság megnyerése helyett reakciós polgári pártok és politikusok kegyeit kereste. Tervszerű parlamenti harc és*

¹⁸ P. T. I. Archívum. MSZDP 1924 évi pártgyűlésének jegyzőkönyve 77–79. l. Vági felszólalásának teljes szövegét közli a *Dokumentumok a Magyar Forradalmi Munkásmozgalom Történetéről 1919–1929.* 219–222. l.

¹⁹ P. T. I. Archívum. MSZDP 1924. évi pártgyűlésének jegyzőkönyve. Gasparovits Ferenc felszólalásának teljes szövege u.o. 223–225. l.

²⁰ P. T. I. Archívum. SZDP XII. Pártgyűlésének jegyzőkönyve. 11. l. (Közli a *Dokumentumok* 225. l.)

politikai tömegakciók helyett meglegedett nevelésesen enyhe, néha hangjában éles, de lényegében semmitmondó kritikával. Az elszigetelt gazdasági harcok mellé nem állt oda politikailag egész erejével. A közszabadságokért, az egyesülési és gyülekezési jogért, a zalaegerszegi internálótábor megszüntetéséért nem harcolt. Ezért mondja ki a kongresszus, hogy a jelentést nem veszi tudomásul és a pártvezetőségnek bizalmatlanságot szavaz.”²¹

Ez volt a fő határozati javaslat, melyet tizennyolcan írtak alá.

Végül a harmadik javaslat a földmunkások helyzetével foglalkozott. Kifejti többek között, hogy a földmunkások egyesülési és gyülekezési szabadságának kivívását a párt legelső feladatának tekinti. Fontosnak tartja továbbá a vasúti munkásság jogainak kiharcolását is. Javasolja a pártvezetőségnek, hogy a vidéki pártmozgalom irányítása céljából az 1922 évben már egy ízben működő központi földmunkás titkárságot újból állítsa fel.²² A pártgyűlés első két napján az ellenzék nagy tömegvitát idézett elő, Ekkor bebizonyosodott, hogy ez a harc komoly, és az ellenzék nem hagyja magát megfélemlíteni.

Az ellenzék nem gondolt arra, hogy első fellépésével mindjárt megbuktatja a pártvezetőséget és megváltoztatja a Szociáldemokrata Párt politikáját. Inkább arra törekedett, hogy nyilvánosság elé lépjen, és ezzel létezését a munkástömegek tudtára adja. Arra azonban számítottak, hogy a küldöttek egy részét sikerül megnyerniök az ellenzéki mozgalom számára. Ez sem sikerült. Az ellenzék sem volt egységes, egyik szárnyának volt ugyan rendszerbe foglalt programja, de a másik szárny, (ez volt a többség) meglegedett az emigráció likvidálásának követelésével.²³ Ezt a körülményt ügyesen kihasználta a pártvezetőség. Ugyanis a pártgyűlés harmadik befejező napján Propper Sándor vezetőségi tag referátumot tartott „a közszabadságok helyreállítása” címmel. Referátumában kilátásba helyezte az emigránsok hazahozataláért való erélyesebb harcot. Erre az ellenzék egy része elvesztvén az ellenzéki sége fő tárgyi alapját, felhagyott a további támadással. Az ellenzéki mozgalom baloldali vezetői, látva, hogy nem sok eredményt tudnak elérni és bízva a vezetőség ígéretésében, visszavonulásra kényszerült.

Ekkor Vági István, az ellenzéki mozgalom vezetősége nevében az alábbi nyilatkozatot tette:

„Társaim részéről és az ő nevükben tisztelettel bátorkodom a következő nyilatkozatot tenni a kongresszus színe előtt:

Propper plasztikusan szép, az emberi szenvedéseket minden ízében felölelő beszéde engem és társaimat is lelkünkben megfogott, és mi az ellenzék részéről őszintén és nyíltan mondhatjuk, hogy célkitűzéseinkben mi egy lépéssel sem tudnánk tovább menni, tehát nem látjuk szükségét annak, hogy ma az ellenzékieskedést bent a párton belül tovább folytassuk.

Ennek a nyilatkozatnak a megtételére bennünket becsületérzésünk, férfias elgondolásunk és annak a körülménynek mérlegelése késztetett, hogy ismerjük pontosan az ellenfél erejét. Tudjuk, hogy ellenünk irgalmatlan és könyörtelen eszközökkel dolgo-

²¹ P. T. I. Archívum. Vági és társai határozati javaslata a SZDP XII. Pártgyűlésen 10. l. A teljes szöveget közli a *Dokumentumok* 226. l.

²² Uo. 227. l.

²³ P. T. I. Archívum 23958. Az SZDP ellenzéke.

zik, meg vagyunk győződve, hogy a magyar proletáriátus egységes abban a törekvésben, hogy benne belső harcok ne folyjanak, mert megbomolva sokkal későbbben érne célhoz, mint így, ha együttes erővel törünk effelé a cél felé.

*Az uralkodó osztály nem fog nekünk adni az emberi jogokból egy jottányit sem addig, amíg könyörgünk, amíg bátor férfiakhoz méltóan fel nem lépünk egységes akaratunkkal. Az egész proletáriátus nyomására, parancsoló szavára, ki fogjuk kényszeríteni belőlük azt, amit erőnk és a történelmi viszonyok lehetővé tesznek.*²⁴

A XXII. Pártgyűlésen az ellenzék ugyan visszavonulni kényszerült, de az ellenzéki mozgalom valójában nem szűnt meg, sőt a gazdasági nehézségek, a szanálás következtében tovább fokozódott. A Szociáldemokrata Párt vezetősége a pártgyűlésen tett ígéreteit nem váltotta valóra. A baloldali munkásság elégedetlensége ezért még jobban nőtt. Az ellenzéki mozgalom vezetői ezeket látván ismét összejöveteleket tartottak és kidolgozták az alábbi ellenzéki programot.²⁵

A magyarországi szociáldemokrata ellenzék programja

1. A magyarországi ipari munkásság szociális helyzete a legrosszabb egész Európában. Keresete mélyen alatta marad a többi országok munkásai keresetének. Szociális törvényekről beszélni sem lehet. Ha a baleset-biztosítás jelenlegi helyzetét tekintjük, elmondhatjuk, hogy baleset, öregség, rokkantság esetére védtelen a magyar munkás.

A legszűkebb, legrakciósabb választójog a magyar. Gyülekezési, egyesülési szabadság nincs. A legféltelenebb önkény és legteljesebb védtelenség uralkodik ezen a téren.

2. Miért van ez így? Utolsó koldusszegény-e Magyarország Európában? Ezért kell legtöbbet éheznie és szenvednie, a munkásságnak itt? Korántsem! Magyarország a háború után elvesztette területének 67,3 százalékát. Megtartotta szántóföldjének 43 százalékát. Ha tekintjük, hogy a régi lakosságnak nem is egész a fele él Magyarországon, akkor ma agrártermelését tekintve, aránylag sokkal több jut egy személyre, mint a szomszédos országokban. A legutóbbi terméseredmény 20 millió mázsa búza volt. Egy emberre kb. két és fél mázsa jut. Ez majdnem legjobb átlag egész Európában, annak ellenére, hogy a mezőgazdasági termelés a legelmaradottabbak egyike, helyes földbirtok- és termeléspolitika mellett játszva lenne a kétszeres eredmény elérhető. Magyarországon ugyanis a nagybirtok régi szántóföld állományának több mint hetven százalékát megtartotta. A nagybirtok minden modern gazdálkodásnak mereven ellene szegül. A kisbirtokost senki sem ismerteti meg a többtermelés legegyszerűbb módszereivel. A mezőgazdasági ipar fejlődésének nagyszerű előfeltételei vannak Magyarországon. Az ország mezőgazdasági termelését illetőleg gazdag, mégis koplal, és rongyos itt nemcsak az ipari munkás, hanem a mezőgazdaságból élők nagy tömege is.

3. A háború előtti 2–3 évtizedben nagyfokú iparosodás indult meg az Ausztriával való szoros kapcsolat ellenére. Ez az iparosodás most folytatódott a fejlődésre

²⁴ P. T. I. Archívum. SZDP 1924. évi pártgyűlése. 258. l.

²⁵ A Magyarországi munkásmozgalom 1919–1929. 59. l.

nem kedvező bizonytalanság ellenére is. Bár nyersanyag hiány van az országban, könnyen lehetne találni kevés nyersanyagot igénylő iparágakat, melyhez bőven megvan a munkaerő. A nehéziparban vannak modern felszerelésű gyáraink. Magyarország tehát mezőgazdasági állam, máris megfelelő iparral, és ha a nehézipar nagyarányú továbbfejlesztésének vannak is akadályai, más iparágak nagyarányú fejlődése olyan kilátásoknak nyit kedvező feltételeket, mint kevés más országban. Ezt a tényt a kölcsön ügyben kiküldött nemzetközi szakértő bizottság is kénytelen volt megállapítani.

4. Ha mégis a legnyomorúságosabban él ennek az országnak dolgozó népe, ez azért van, mert Magyarország most is a legreakciósabb agrár-feudális állam a világon. Ezzel a régi nagy gazdasági és politikai erővel szemben nem tud olyan erőket felsorakoztatni, amely az ország gazdasági és politikai szerkezetét megváltoztatná. Ma alig ezer ember kezén van a magyarországi földbirtok egyharmada. Ellenben egymilliószázharminchatezer embernek aki a mezőgazdaságban dolgozik, nincs egy talpalatnyi földje sem. 334 000 embernek, van 10 holdon aluli birtoka. Ha egy családtagot számítunk minden keresőhöz, akkor kiderül, hogy a lakosságnak több mint egyharmada, aki a mezőgazdaságból él, nyomorogni kénytelen, viszont egytized százaléka luxus körülmények között él. Az óriási gazdasági erőt képviselő nagybirtokos osztály szövetkezett néhány nagy bankkal. A Hitelbanknak 160 nagyipari vállalata van, tehát az ország ipari termelésének 60 százaléka van a kezében.

5. Az agrár-feudális nagybirtok és a fináncnökés érdekközösség a maga erejével agyonnyom minden birtoktalan dolgozót és minden kisbirtokost. Gazdasági erejével megszerzi a politikai hatalmat. Az ország ma egyetlen, mintegy 1200–1300 részvényes érdekét szolgáló nagybank, amely milliók verejtékéből tartja fenn azt a kaszárnnyát, mely minden dolgozót rendőrcsizmával, csendőr- és katonapuskával arra kényszerít, hogy munkaerejét eladva, alamizsnával elégedjék meg. Amikor a saját munkaerejének eredményét, az árut akarja megvásárolni a dolgozó, méregdrágán kénytelen azt megfizetni.

6. Ezeken a rettenetes állapotokon csak a dolgozók pártja változtathat. Ilyen párt csak egy van, a SZDP. A többi, liberális polgári párt vezetői többnyire ügyvédek, akik hol a kisiparos, hol a birtokos érdekeket védik. Csak a SZDP az, a munkásosztály pártja, mely helyes politikával, taktikával és megfelelő szervezettel, eredményesen veheti fel a harcot az uralkodó osztállyal szemben.

7. Mi a SZDP helyes követelése? A demokrácia. A szabadságjogok megteremtése, az elnyomott parasztság földhözjuttatása. Nincs általános választójog, gyülekezési, egyesülési és sajtószabadság. A politikai üldözés folytatódik. Amíg ez az állapot fennáll, nem javulhat a dolgozó nép gazdasági helyzete sem. A harc elsősorban politikai, de nem tisztán parlamenti harc. A hatalmas uralkodó osztályok gazdasági és politikai érdekei ellen csak hatalmas dolgozó tömegek harcát lehet eredményesen szembeállítani. A párt kötelessége a jelenlegi polgári pártokkal való szakítás. Tömegharcot kell folytatni a dolgozók jogos követeléseinek kivívásáért. Ennek a tömegharcnak megfelelően kell folytatni a parlamenti harcot is. A parlamenti harcnak szervezője, kiegészítője és támogatója kell, hogy legyen a tömegharc, mert csak a kettő együtt lehet eredményes, tudja diadalra vinni az ellenforradalmi Magyarországon a demokratikus szabadságjogokat és a birtokmegosztást.

8. Az agitációnak és a propagandának mindig és mindenütt ezt a célt kell szolgálnia. Ezt úgy kell folytatni, hogy az ipari munkás érdeke mellett a földmunkás, a kisparaszt, a szellemi munkás és a nem kizsákmányoló kisiparos érdekeinek is megfeleljen.

9. E cél érdekében kell állnia a Párt minden szervének is. A SZDP jelenlegi szervezeti formája nem eszköze, de akadálya minden komoly gazdasági és politikai harcnak. Nincsenek pártszervezeteink, és a pártvezetőségek nem is akarnak évek óta komoly tömegelőt képviselő harci szervezeteket. Ki kell tehát építenünk gyorsan pártszervezeteinket városokban és a falvakban egyaránt. A pártszervezeteknek erőteljesen be kell kapcsolódnia politikai síkon a szervezett munkások gazdasági harcába, hogy eredményesen tudjanak küzdeni az egész proletáriátus támogatásával a burzsoázia ellen.

Összefoglalva az ellenzéki mozgalom program pontjait:

- A) Politikai irányváltás, minden liberális polgári párttal való szakítás.
- B) Állandó törekvés, hogy a városi proletáriátus falusi szövetség társait megtalálja, és harccal megnyerje.
- C) A parlamenti harc mellett, tömegharc a közszabadságokért és a parasztság földhözjuttatásáért.
- D) Gazdasági és politikai harc egybekapcsolása.
- E) Hatalmas politikai tömegszervezetek kiépítése.²⁶

Előkerült a Magyar Királyi Államrendőrség budapesti főkapitánysága politikai nyomozó főcsoportjának jelentése, a főkapitánynak a szociáldemokrata ellenzéki mozgalomról:

„A csoport 1924. szept. 10-én bizalmasan arról értesült, hogy a Szociáldemokrata Párt kebelén belül ellenzéki mozgalom indult meg, mely lassanként kommunista alapokra fog helyezkedni. A tervük az, hogy exponenseiket a SZDP vezetőségébe bevásztják és a vezetőséget megbuktatják. Már szept. 22-én észrevették, hogy a szociáldemokrata szervezetek tele vannak kommunista érzelmű emberekkel. Az ellenzék kierőszkolta, hogy az egyes választási kerületekben külön munkanélküli taggyűléseket tartsanak, és külön munkanélküli csoport vezetőséget hozzanak létre. Szakmaközi bizottságot hoztak létre, melynek képviselői a Thököly úton találkoztak. Itt határozták el, hogy a kerületi taggyűlésekre felvonultatják a kommunista érzelmű munkásokat.”²⁷

1924. okt. 15-én a Ferenc tér 1. sz. alatti munkásotthonban kb. 40–50 főnyi munkáshallgatóság előtt előadást tartott Vági *A szocializmus útja* címmel. Ebben a beszédében kijelentette, hogy a tőkés érdeke az elérhető legnagyobb profit, míg a munkásosztályé a profitmentes közhasznú termelés. A két ellentétes érdek soha nem lesz kiegyenlíthető, tehát a harc tart mindaddig, míg az egyik nem győz. Ezért a beszédéért Vági Istvánt izgatás vádjával perbefogták.²⁸

Az ellenzéki mozgalom a szakszervezetben is felállította a munkanélküliek szakmaközi bizottságát. Erős ellenzéki csoportot hoztak létre a Vasas szakszer-

²⁶ P. T. I. Archivum 23958. Az SZDP ellenzéki programja (kivonat).

²⁷ P. T. I. Archivum. 27245. Magyar Királyi Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága politikai nyomozó főcsoportjának jelentése a Főkapitánynak. 333/É. 1925. pol. cs. 1925. VI. 29.

²⁸ P. T. I. Archivum 29192. Budapesti Királyi Ügyészségtől. 30749 sz. Királyi Ügyészség.

vezetben a vasesztergályosok körében, a MÉMOSZ-ban az ácsok, festők és cementipari munkások között, a cipészek szakszervezetében, valamint a magántisztviselők körében a banktisztviselők között, ahol a tagok jelentős része munkanélküli volt.²⁹

Miután az ellenzéki mozgalom tovább folytatta munkáját, kidolgozta a vázlatosan ismertetett programját, a Szociáldemokrata Párt vezetősége elérkezettnek látta az időt, hogy erélyesen fellépjen az ellenzéki mozgalom vezetőivel szemben. Így akarta elejét venni a mozgalom további elterjedésének. Az alább ismertetendő intézkedéseivel azonban éppen az ellenkezőjét érte el, mert a mozgalom terjedésének adminisztratív intézkedésekkel már nem lehetett gátat venni. A baloldali munkásság körében már olyan nagy volt az elégedetlenség, hogy mindez csak olaj volt a tűzre.

1924. dec. 15-én Vági Istvánt és több társát kizárták a pártból. A kizárás közvetlen oka az volt, hogy egy Láng Gépgyári munkásértekezleten a Párt politikáját a vasmunkások előtt szigorúan megkritizálta.³⁰ Ezt a pártfegyelem megsértésének tekintették.

A II. Internacionálé még Vágiék kizárása előtt kísérletet tett arra, hogy az ellenzék és a hivatalos pártvezetőséget összehívja. Ezen a tárgyaláson az ellenzék 3 tagú küldöttség képviselte, Weishaus Aladár, Hajdú Henrik és Szilágyi Gyula személyében.

Az Internationale határozatban erkölcsstelennek bélyegezte meg a Szociáldemokrata Párt és a kormány között 1921-ben létrejött egyezséget. Az ellenzéki mozgalmat jogosnak ismerte el. A pártvezetőség azonban saját felső fórumának ezen határozatát semmibe sem vette, és az ellenzékkel szemben eddig tanúsított elutasító magatartásán semmit sem változtatott.³¹

A MÉMOSZ a vezetőség munkájának kritizálása miatt 1924 decemberében 13, majd 1925 január 21-én újabb 11 tagját zárta ki a szövetségből, csupa olyan embert, akik évtizedes áldozatkész munkásságukról voltak közismertek. A kizártakról azt híresztelték, hogy bolsevikok, Moszkva ügynökei, a fajvédőkkel és a kormánnyal együtt konspirálnak. Így akarták a munkásság jobb életkörülményeiért küzdő mozgalmat elszigetelni.

A budapesti ács szakosztály január 25-én méltó választ adott a központ önkényeskedésére. Külön küldöttséggel meghívta a kizártakat, és egyhangú lelkesedéssel megválasztotta őket a vezetőségbe. A MÉMOSZ Központi Vezetősége azonban rendőri segítséggel szerzett érvényt kizárási határozatának.³²

Az ellenzék nem hátrált meg, és az ácsmunkások jó részének bizalmát továbbra is élvezte.

A MÉMOSZ székházban levő 15-ös SZDP körzetben nagy viták voltak a párt vezetői és Vágiék között. Az ellenzékiek meggyőzően magyarázták, hogy miért harcolnak a Szociáldemokrata Párt megalkuvó vezetői ellen.³³

A kizárt ellenzéki vezetők egy ideig továbbra is részt vettek a pártgyűléseken, és igyekeztek leleplezni a vezetőség opportunistá politikáját. Azonban hamarosan

²⁹ P. T. I. Archívum. 27245.

³⁰ P. T. I. Archívum 29192.

³¹ P. T. I. Archívum Bpest. Törvénytörvény/8771. 434. I.

³² P. T. I. Archívum É. H. I. 1925. 4.

³³ P. T. I. Archívum. H-K 81. Krieszli Jánosné sz. Buch Janka visszaemlékezései.

belátták, hogy céljaikat a párt keretén belül nem tudják megvalósítani, s ezért az illegális KMP ösztönzésére elhatározták egy új, független osztályharcos munkáspárt megalakítását.³⁴

Ilyen előzmények után alakult meg 1925. április 14-én a Grádó kávéházban a Magyarországi Szocialista Munkáspárt. Idézzünk Vági Istvánnak az alakuló ülésen mondott beszédéből;

„A mai nap fontos és emlékezetes dátum lesz a magyar munkásmozgalom történetében.

Ma lerakjuk az alapkövét egy új munkáspártnak, melynek az lesz a hivatása, hogy egyesítse magába az egész magyar proletáriátust abból a célból, hogy vele és általa a ma uralkodó társadalmi viszonyokat, amelyek anarchikus voltak miatt lidércnyomásként nehezdednek rá a dolgozó, de vagyontalan néprétegek milliónyi nagy tömegére, ez alól felszabadítsa, hogy a tiszta elfogulatlan osztályharc szellemében folytathassák az egyesült nagybirtokos és nagytőkések elleni harcot, mindaddig, amíg a társadalmat át nem alakítják a tiszta szocialista céloknak megfelelően.”³⁵

ПРЕДПОСЫЛКИ ОБОСНОВАНИЯ ВСРП

(Резюме)

В начале 1920-ых годов венгерский рабочий класс имел только одну легальную политическую организацию: Венгерскую Социалдемократическую Партию. Руководство этой партии взял в свои руки оппортунистические элементы, они не представили соответственно интересы угнетенных рабочих. Это руководство тайном вошло в соглашение контрреволюционным правительством Бетхлена. В 1921-ом году заключили пактум Бетхлена—Пейера, в котором социалдемократическая партия отказывалась от организации государственных служащих и крестьянства. Поэтому все больше начинается формироваться левая оппозиция, но организовались только не больше оппозиционные группы. 1924 год означал переворотом для оппозиционного движения. Это стал возможным вследствие того, что иллегальная Венгерская Коммунистическая Партия укрепилась и это сделал возможным, что Партия сильнее могла работать. Тогда начал работать интенсивно в оппозиционном движении Иштван Ваги, кто был работником левого крыла Социалдемократической Партии.

Первое организованное выступление оппозиционных сил совершилось в апреле 1924-го года на XXII-ом партийном собрании социалдемократической партии. Левые здесь предложили свою принципиальную декларацию и проект решения.

С первым выступлением не могла достигать серьезные результаты, но оппозиционная группа достигла, что о существовании такого сила узнали массы.

После конгресса выработали программу оппозиции. Главные тезисы: 1. изменение политики, 2. сведение рабочих и крестьянства, 3. расширение массовой борьбы за демократическое право и землю крестьянства, 4. сведение экономической и политической борьбы. Оппозиционное движение организовало сильные группы в профсоюзах а в среди безработных. Так как оппозиционное движение продолжало организацию, руководство Партии исключило их из партии. II. Интернационал пропробовал примирить руководство Партии и оппозиционных, но это оказался неудачным. В начале 1925-ого года исключенные признавая, что свои цели в рядах Партии не могут осуществлять, на иншпирацию иллегальной КМП оппозиционные решили обосновать одну новую независимую боевую рабочую партию. 14-го апреля 1925-го года в кофе-ресторане Градо они сделали учредительное собрание ВСРП.

³⁴ P. T. I. Archivum 29287. Röpirat az MSZMP megalakulásáról.

³⁵ P. T. I. Archivum. Budapesti-Tszk. 1925–8771. IX. 753. 1.